

بررسی جنگ‌های صلیبی

لا اله الا الله
استاد دارالعلوم زاهدان

مهربان‌ترین مردم برای مؤمنان، کسانی‌اند که خود را مسیحی می‌نامند. این بدان خاطر است که در میان مسیحیان، کشیشان و راهبان هستند که (از شنیدن حق) تکبر نمی‌ورزند.

نوبت به خلافت راشده رسید در زمان فاروق اعظم رضی الله عنه با دلاوریها و رشادتهای صحابه و تابعین بیت‌المقدس بدون خونریزی به آغوش اسلام در آمد و جایگاه واقعی خود را برای عبادت رب العالمین پیدا کرد و از جنگها و لشکرکشیهای دو ملت انحرافی در طول تاریخ خسته شده بود. الان نفس راحتی می‌کشید و سرافراز و مفتخر به این فتح گردید، اما آنچه که حقیقت دارد و قابل انکار نیست اضطراب یهود از عظمت از دست رفته خود بود و بیکار نشستند ولی بیت‌المقدس از عدل اسلام بهره‌مند گردیده بود، و یهود فرصتی برای توطئه و باز پس‌گیری بیت‌المقدس نیافتند. زمان می‌گذشت اما مسیحیت خواب و آرام نداشت، اروپای صلیبی در فراق بیت‌المقدس می‌سوخت، طوری که گویا روی اخگر سوزان می‌غلطید. پاپها راه حج خود را از دست داده بودند، به فکر افتادند که یک تهاجم تمام عیار توسط تمام دُول مسیحی غرب بر بیت‌المقدس آغاز شود که به هر نحو ممکن آنرا از چنگ مسلمانان خارج کنند، و در این راه نذر کرده و سوگند خوردند و برای خود افتخاری می‌دانستند که به این امر با چنگ و دندان مبادرت نمایند. هر چند که این امر چندین دهه و قرن ادامه یابد و به هر قیمتی که شده آنرا باید به مرحله عمل برسانند. بعد از ایجاد این فکر و اندیشه، مذاکرات طولانی و ملاقاتهای گسترده و شور و ریزنی در سطح فراگیری در اروپا شروع شد.

اشاره: «در طول تاریخ بر شهرها و بناها و آثار مقدس، جنگها و تاخت و تاز، قتل و چپاول زیادی صورت گرفته است. در این راستا مردم به انواع حرمت شکنی و آزار روحی و جسمی دچار شده‌اند و زیر چکمه هواپرستان و امپراطوران قدرت طلب له شده‌اند، و همیشه شکست و پیروزی متعاقب یکدیگر بوده‌اند، جنگهای صلیبی بمراتب بالاتر از این نوع جنگها شدت داشته‌اند، بر آنیم تا این جنگها را بررسی نماییم.»

نسلی که خود را پسران خدا می‌دانستند و به نژاد و تبار خود می‌بالیدند، اوامر خداوند قدوس را گردن نهندند و هر زمان با بهانه تراشی و تأویلات سرد و بی‌پایه، شانه خالی می‌کردند، کما اینکه قرآن مجید آنرا بیان فرموده‌اند و از تحمل و بهانه‌گیری دست بردار نمی‌شدند و به فساد در روی زمین مشغول بودند این دیگر طبیعت ثانوی آنان شده بود.

بعد از آن دور مسیحیت فرا رسید و هر دو ملت بیت‌المقدس را قبله خود قرار دادند اما درست در جهت مخالف یکدیگر. این مسئله و دیگر اختلافات بین دو ملت باعث شد که نسبت به یکدیگر سوء ظن داشته، و همیشه سعی در آزار و اذیت یکدیگر داشتند. تا اینکه فجر اسلام دمید و جهان را با نور خود منور ساخت و یهودیت به عناد و دشمنی با دین حیات بخش اسلام مشغول گشته و مسیحیت هم از این قاعده مستثنی نبود، البته افراد مسیحی نسبت به یهود بیشتر به دین اسلام می‌گرویدند، و قرآن مجید ستیز و دشمنی آنان را نسبت به مسلمانان چنین توصیف کرده است: «لتجدن اشد الناس عداوة للذين آمنوا اليهود والذين اشركوا و لتجدن اقربهم مودة للذين آمنوا الذين قالوا انا نصری ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا یستکبرون» (۴)

ترجمه: (ای پیامبر صلی الله علیه و آله) خواهی دید که دشمن‌ترین مردم برای مؤمنان، یهودیان و مشرکانند، و خواهی دید که

اصل جنگهای صلیبی

نظریه پرداز و طراح اصلی این رشته از جنگها پاپ آلمانی تبار «گریگوری هفتم» بود اسم اول او «هیلد براند»^(۱) بود او فردی با نشاط و با آرمانهای بلند بود که به سادگی دست بردار نمی شد.

ایشان به دیر کاتولیکی فرانسه «دیرکلونی» رفته و راهبان و کشیشهای این دیر را تحریک و تشویق نمود. او کشور به کشور و شهر به شهر، کلیسا به کلیسا سفر کرده و در تمام ملتها این انگیزه را ایجاد نمود و زمینه را برای هجومی گسترده با شرکت تمام اروپا به شام و فلسطین و مصر آماده نمایند، فعالیتشان در سطح گسترده‌ای در وسط اروپا، مجارستان و بین دیگر ملت‌های نورماندی، شروع شد.

لازم به تذکر است قبلاً یک نوع انزجار نسبت به مسلمانان در دل داشتند زیرا پیش از این آلپ ارسلان سلطان سلجوقی، رومانوس چهارم امپراطور بیزانس را در واقعه «ملاذکرد» در شمال آذربایجان سال ۱۰۷۱ میلادی شکست سختی داده بود و هنوز آنرا از یاد نبرده بودند.

چرا این جنگها به جنگهای صلیبی شهرت یافتند؟

چون همه سربازان و جنگجویان علامت صلیب را بر سینه و پشت خود داشتند که تا غیرت آنان بیشتر بجوش آید و تشویق شوند و صلیبی که معتقد بودند حضرت عیسی علیه السلام بر روی آن دار زده شده، نیز به عنوان صلیب مقدس با خود همراه داشتند.

جنگ باز پس گیری اندلس اسلامی

مسیحیت برای باز پس گرفتن اندلس «اسپانیا» در سال ۴۷۸ هجری^(۲) جنگی را شروع کرد که بنام جنگ «ریکونکیستا» شهرت یافت در نتیجه این حمله بخشی از اندلس از دست مسلمانان خارج شد، و بعد از سقوط خلافت اموی در سال ۱۰۳۱ میلادی، اندلس عزیز به دولتهای اسلامی کوچک تقسیم شد ابوالحزم خلافت را الغاء کردند و اندلس اتحاد خود را از دست داد.^(۳)

آغازگر این جنگ فرناندوی اول پادشاه «لیون و قشتاله» در سال ۱۰۵۷ میلادی بود. «و نهایتاً آخرین دژ اسلامی در

اندلس بنام «غرناطه» سقوط کرد و طی اتفاقیه‌ای حاکم زبون، غرناطه را به پادشاه قشتاله در ۲۱ محرم سال ۸۹۷ هجری با ۲۵ نوامبر ۱۴۱۹ میلادی تسلیم کردند.^(۴)

آغاز حملات صلیبی

سال ۱۰۹۵ میلادی بود، پاپ اوربان دوم در مجمع دینی شهر «کلیرمونت» برای تشویق و گرد آوری لشکری مسیحی، شرکت کرده و خطابه‌ای حماسی ایراد نمود. تا بسوی دیار مسلمانان بویژه بیت المقدس راه بیفتند. در این لشکر و تهاجم تمام کشورهای اروپایی شرکت کرده بودند. یورشهای صلیبی از قرن ۱۱ میلادی تا آخر قرن ۱۵ میلادی هر چندگاه بصورت متناوب از جهات متفاوت از طریق زمین و دریا ادامه داشت. در این مدت تماماً پانزده حمله صلیبی شکل گرفت که خاتمه آنها به ناتوانی اروپا از استرداد کشورهای مسلمان و به فتح و پیروزی مسلمانان انجامید.

دو حمله صلیبی و مرحله بیداری اسلامی

حال از میان همه تهاجمهای صلیبی، حمله اول و دوم بیشتر از همه اهمیت و شدت داشتند و این مسئله ناشی از دو عامل اساسی بود یکی اینکه تمامی قوای رزمی اروپا با آنهمه حدت و توانشان وارد صحنه شده تا جائیکه تمام قوای اروپا در این دو جنگ از بین رفت. و دومی اینکه بر اثر فروپاشی سلطنت سلاجقه و نبود دولت واحد و مؤثری در صحنه دفاع از حریم و ساحت مقدس کشورهای اسلامی بویژه فلسطین در مقابل تهاجم عظیم و گسترده و پرساز و برگ قشون دولتهای اروپایی جهان اسلام خیلی سست همت و ضعیف شده بود.

در این دو حمله سنگین بود که بیت المقدس عزیز سقوط کرد و به اشغال صلیبیان در آمد. و برای اولین بار پادشاهی صلیبی در فلسطین با مرکز قرار دادن قدس شریف برقرار

۱- Hildebrand

۲- الکامل، ابن اثیر، ۲۷۲/۱۰

۳- التاريخ الاندلسی، عبدالرحمن علی الحجی، ۳۲۳، دارالقلم دمشق

۴- التاريخ الاندلسی «عبدالرحمن علی الحجی، ۵۵۲ چاپ دارالقلم ۱۴۰۲ هجری ۱۹۸۱ میلادی

گردید. و سه امارت مسیحی هم در جهان اسلام دایر گردید. دو امارت مسیحی در شام، انطاکیه سال ۴۹۱ هـ^(۱) و طرابلس، و سومی در جزیره در شمال عراق، بنام «امارت رها» تشکیل شد.

این دو حمله و تأسیس پادشاهی و امارت مسیحی در قلب جهان اسلام، موجی از آگاهی و بیداری اسلامی در سطحی گسترده بین مسلمانان ایجاد کرد و مسلمانان از سستی خود متنبه شده و از خواب غفلت و بی تفاوتی به هوش آمدند و ضربه سهمگین آن را نیز دیده بودند.

«در سرزمین جزیره و موصل و تمام شام به همت اتابکهای موصل و حلب جنب و جوش عمومی برای ساماندهی نیروی مسلمانان شروع شد و تا زمان نورالدین محمود بن عماد الدین زنگی و صلاح الدین ایوبی تداوم پیدا کرد»^(۲) و به انتقام سهمگین نبرد حطین در سال ۱۱۸۷ میلادی پیوند خورد و نیروهای صلیبی تن به شکست فاحشی داده و باقیمانده ایشان پا به فرار گذاشتند.

جنگ صلیبی اول و دوم

سستی و ضعف عرب و مسلمانان باعث شد که این دو جنگ روی دهد. محرک اصلی اروپا و تشویق کننده دول اروپایی برای تهاجم عمومی به جهان اسلام «پطرس فرانسوی»^(۳) بود. او بر این عقیده بود که کشور مسلمانان باز و بی حامی است و راحت بدون مقاومت و تلفات به بیت المقدس دست می یابند.

«هدف اصلی این تهاجم، استرداد کلیسای قیامت، و قبر حضرت مسیح علیهما السلام بود این حمله تا آسیای صغیر پیش رفت، اما سلاجقه روم جانانه جنگیدند و صلیبیان را در سال ۴۹۰ هـ برابر با ۱۰۹۶ میلادی سرکوب نمودند»^(۴).

سقوط قدس و قتل عام اهالی

در مسیر راه قدس، اروپائیان شهر استراتژیک انطاکیه را محاصره کردند، و این محاصره از اکتبر ۱۰۹۷ میلادی تا ژوئن ۱۰۹۸ میلادی طول کشید، و آخر الامر انطاکیه در تاریخ ۳ ژوئن ۱۰۹۸ میلادی با خیانت یکی از محافظین برجهای شهر بنام «زّاد معروف به روزبه»^(۵) که درب قلعه

را گشوده بود، بدست لشکر اروپا سقوط کرد و تمام کوششهای خالصانه «امیرکریوگا اتابک موصل» برای نجات و رهایی انطاکیه بی نتیجه ماند و او در مقابل صلیبیان در ژوئن ۱۰۹۸ میلادی شکست خورد.

صلیبیان خود را بی مقاوم یافته و تا بیت المقدس پیش تاختند و هفتاد هزار نفر را وحشیانه شهید کردند. که در بین کشته شدگان ائمه جماعات و علما و عابدان، پارسایان و مجاوران قدس شریف وجود داشتند و چهل و اندی قندیل از مسجد صخره با وزن هر کدام از آنها ۳۶۰۰ درهم و تنوری نقره‌ای به وزن ۴۰ رطل شامی و اشیای گرانبهای دیگر را با خود به یغما بردند.

قدس تا سال ۴۹۱ هـ برابر ۱۰۹۵ میلادی در دست دو امیر از سلاطین سلجوقی بود، در این اواخر لشکر فاطمی‌ها از مصر جهت باز پس گرفتن و الحاق آن به دولت فاطمین آمد و بعد از قتل هزاران نفر از اهالی آن، آنرا تحت حمایت فاطمی‌ها قرار داد و افتخار الدوله را امیر قدس قرار دادند، اما وقتی صلیبیان بر قدس حمله کردند او بجای به پیشواز شهادت رفتن و زندگی اخروی و نام نیکو بردن، فرار را بر قرار ترجیح داده بدون مقاومت به برج داود پناه برد و با «ریموند صلیبی» وارد مذاکره شد که در مقابل آزاد کردن و نکشتن وی برج داود را با مبلغ هنگفتی به وی تحویل دهد. ریموند پذیرفت و او قلعه و مال را پرداخت و با گارد خود از آنجا بیرون رفت و مسلمانان را به حال خود رها کرد که توسط صلیبیها قتل عام شوند و قدس را تحویل داد و بجای افتخار دولت عنوان عار ملت را برای خود برگزید. و مسلمانان به صحن مسجد اقصی و مسجد الصخره پناه بردند ولی از طرف «تانکرد» فرمانده صلیبی پناهندگان را در قبه صخره و مسجد قتل عام کرده و اموال و دارائی‌های قبه را

- ۱- الکامل، ابن اثیر، ۲۷۶/۱۰، البدایة و النهایة، ابن کثیر دمشقی، اسماعیل ابو الفداء ۱۲/۱۹۰
- ۲- بیت المقدس و المسجد الاقصی، محمد محمد حسن شراب: ۱۰۹
- ۳- اطلس تاریخ الاسلام، حسین مؤنس، فصل الحروب الصلیبیة
- ۴- مصدر سابق
- ۵- الکامل، ابن اثیر، ۲۷۴/۱۰ بیروت

چنانکه قبلاً ذکر شد به یغما برد.

وقتی «ریموند آجیل» صبح روز جمعه ۲۳ / شعبان / ۴۹۲ هـ ق ژولای ۱۰۹۹ میلادی برای زیارت مسجد وارد شد تمام صحن مسجد پر از کشته شدگان بود. که بر روی هم تلنبار بودند و ارتفاع آنان به زانوی او می رسید، و صحن حرم شریف که گنجایش یکهزار نمازگزار داشت در این هنگام که مردم به آن پناه برده بودند دوست هزار را در خود جای داده بود و تعداد سربازان صلیبی در این جنگ یک میلیون نفر بود. (۱)

جنگ صلیبی سوم

قیام عمومی مسلمانان و اتحاد اسلامی

سقوط قدس چنان ترس و وحشتی در عموم مسلمانان نسبت به عاقبت و انجام خود و مقدسات اسلامی بویژه قدس ایجاد کرد، که قابل توصیف نیست، در بغداد مردم در قصر خلیفه عباسی جمع شده و تحصن کردند و همگی یکصدوا خواستار نجات قدس شریف شدند. خطبا در مساجد، مردم را به جهاد و قیام تشویق کرده و اعلام جهاد را سردادند، در همه مردم شور و شوق و غیرت اسلامی تحریک شد. از طرفی دیگر مسیحیان در سرزمین‌های تحت اشغال خود به باجگیری و بستن راه قافله‌ها مشغول شده و برای ضربه زدن به اقتصاد مسلمانان عوارض گمرکی سنگینی وضع کردند، این‌ها همه دست به دست هم داده و غیرت مسلمانان را به جوش آورده و بالا برد. جایی نبود که از جهاد سخن بمیان نیاید.

تحرکات ضد صلیبی

اولین تحریک علیه صلیبیان توسط مجاهد دلیر «نجم‌الدین ایلغازی» امیر ماردین از سرزمین جزیره عراق شروع شد. ایشان در طی یک اقدام عملی برای آزاد کردن قدس شریف، و سست کردن قوای رزمی صلیبیان تا امارت «رُها» پیش رفت. و توانست صلیبیان را در سال ۵۱۳ هـ ق برابر ۱۱۱۹ میلادی شکست داده و از آنان انتقام بگیرد. این انتقام به مسلمانان همت داده و اعلام کرد که مواجهه و رویارویی با صلیبیها امر ممکن است. او در این اقدام تعداد

هفتاد هزار و اندی اسیر از دشمن گرفت و با خود به حلب برد. (۲)

بعد از این اقدام ایلغازی، عماد‌الدین زنگی امیر موصل قیام نمود و تمام مجاهدان به ندای او لبیک گفته و در زیر پرچم وی جمع شده و به قصد بازپس‌گیری امارت «رها» راه افتاد و آنرا هم در تاریخ ششم جمادی الثانیة سال ۵۸۹ برابر ۱۱۴۴ میلادی از دست صلیبیان بازپس گرفت. (۳)

نقش نورالدین در بازپس‌گیری امارت حلب

کابوس وحشتناک صلیبی از هم فرو ریخت و مسلمانان جرأت گرفته و پیشرفتهای زیادی پیدا کردند و نورالدین سردار نامی اسلام امارت حلب را نیز بازپس گرفت، ایشان بیش از ۱۰ (ده) سال در تمام نواحی شام با صلیبیان جنگید، خداوند توفیق را شامل حال او کرده بود که به هر سو روی می آورد با فتح و ظفر هم آغوش می گردید، امارت دمشق را هم از سلطه مسیحیان خارج کرد. کار مهم دیگر ایشان سرکوبی دولت فاطمی هابود، زیرا آنان، هم پیمان صلیبیها بوده و ضربه مهمی بر اثر این پیمان با دشمن، بر مسلمانان وارد شده بود؛ نورالدین با همدستی و همکاری سرلشکر خستگی ناپذیر خود «اسدالدین شیرکوه» دولت فاطمی‌ها را سرکوب نمود. (۴)

در تاریخ ۱۱ شوال سال ۵۶۹ هـ ق در دمشق، نورالدین وفات می کند او چنان عقیف و پارسا بود که همسرش از او خواست نفقه بیشتری به او بدهد، او سه دکان شخصی خود را در حمص به او داد ولی آنها را کم پنداشت، به خانمش گفت: من غیر از این چیزی ندارم، و آنچه در دست من است مال مسلمانان می باشد و من در آن خیانت نمی کنم و بخاطر

۱- بیت المقدس و المسجد الاقصی، محمد محمد حسن شراب ۴۰۹، البدایة و النهایة ابن کثیر، ۱۲/۱۹۲-۱۹۱ دار احیاء التراث العربی
۲- الکامل، ابن اثیر، ۱۰/۵۵۴، ۵۵۵ به اختصار.
۳- الکامل، ابن اثیر، حوادث سالهای ۵۶۲ هـ ق ۵۶۲ هـ ق، البدایة و النهایة، ابن کثیر اسماعیل دمشقی: ۱۲/۳۱۷ دار احیاء التراث
۴- الکامل، ابن کثیر، حوادث سالهای ۵۶۲ هـ ق ۵۶۴ هـ ق البدایة و النهایة، ابن کثیر اسماعیل دمشقی ۱۲/۳۱۷ دار احیاء التراث

شما خود را به جهنم داخل نمی‌کنم.^(۱)

نورالدین زیاد به نماز تهجد مشغول می‌شد، چنانکه گفته‌اند:

جمع الشجاعة و الخشوع لرته

ما أحسن المحراب فی المحراب

ترجمه: شجاعت و ترس از پروردگار خویش را با هم یکجا جمع کرده بود و محراب نماز در محراب جهاد چقدر نیکو و زیبا است.

او آگاه به فقه حنفی بود و در آن زمینه هم تعصب روا نمی‌داشت، و حدیث را یاد گرفته بود و بخاطر ثواب درس می‌داد.^(۲)

در سال ۵۷۷ هـ ق «پرنس ارنات» شاه کرک که از پلیدترین افراد فرنگی و دشمن سر سخت مسلمانان به قصد تسلط بر مدینه النبی ﷺ با لشکری راه افتاد، ولی فرخ شاه نماینده صلاح الدین در دمشق جلوی او را سخت گرفت و نگذاشت به این هدف خود دست یابد.^(۳)

شاه عادل صلاح الدین ایوبی

بعد از وفات نورالدین، زمام قدرت به دست صلاح الدین ایوبی می‌افتد، در زمان سلطنت وی بود که معركة «حطین» پیش آمد و صلیبیها او را بعنوان درهم شکننده قوای متنوع و پرساز و برگ و بنیان برافکن خود شناختند که دمار از روزگار آنان بر آورده بود.

مناطق تحت اشغال صلیبیها پیش از واقعه حطین

مناطق تحت سلطه ارتش صلیبی پیش از واقعه حطین به این شرح بود. بیت المقدس تا جنوب دمشق و از طرف جنوب تا قلعه کرک، همچنان تا دریای احمر و بندر عقبه. و تا دریای مدیترانه، جنوب غزه تا نزدیک داروم و شمال بیروت. ارتش صلیبی مواضع خود را با قلعه‌های آهنین مستحکم کرده بودند و هر نوع احتمال نفوذ مسلمانان و شکست ناپذیر بودن خود را چاره اندیشی کرده، و مطمئن از سیل بنیان بر افکن مجاهدان اسلام در پشت درهای این قلعه‌ها آسوده خاطر و به ظاهر از حیث نظامی مأمون بودند. بنابراین کار صلاح الدین برای هزیمت صلیبیان کار چندانی ساده و

آسانی نبود که با تدارکات مقدماتی به سراغ این ارتش چند ملیتی قدرتمند برود، اما نیروی ایمان و اخلاص هر ناممکن را ممکن می‌سازد.

یوم الله حطین

سلطان صلاح الدین ایوبی با دوازده هزار نفر رزمنده به قصد مناطق ساحلی حرکت کرد. وقتی صلیبیها این خبر را شنیدند همگی متحد شده و تمام اختلافات خود را کنار گذاشته، و با یگدیگر صلح و آشتی نمودند همگی با تمام امکانات و نفرات بیشمار خود با همراه داشتن صلیبی که عقیده داشتند حضرت مسیح علیہ السلام بر آن بر دار زده شده به سوی مسلمانان راه افتادند، حتی مطابق بعضی روایات پنجاه هزار یا شصت و سه هزار نفر بودند.

سلطان، اول طبریه را فتح کرده و تمام دریاچه را در کنترل نیروهای خود در آورد حتی صلیبیان را هم از یک قطره آب دریاچه محروم گردانید و دژ مستحکم آنها هر چه بیش از پیش استحکام بخشید و از آنجا به سوی کوه غربی طبریه در کنار روستایی بنام «حطین»^(۴) که قبر حضرت شعیب علیہ السلام در آنجا قرار دارد اردو زد و تمام پادشاهان صلیبی از قبیل شاه عکا، شاه کفرکنا، شاه ناصر، شاه صور و دیگر شاهان در این جنگ شرکت داشتند. دو گروه با هم در آویختند و جنگ سختی در گرفت و نیروی ایمان آشکارا جلوه افروز بود و نور می‌بخشید و نیروی کفر و طغیان رسوا و ذلیل بود و صحنه جنگ به نفع لشکر ایمان و علیه صلیب پرستان عوض شد و این در عصر روز جمعه بود.

اما صبح روز شنبه روز سخت و طاقت فرسایی برای تعظیم کنندگان روز یکشنبه بود و دیگر پنج روز از ربیع الآخر سال ۵۸۳ هـ ق باقی بود. چون آفتاب بر آمد و بر صلیبیها

۱- مرجع سابق ۹۹/۱۱-۹۸، بیت المقدس والمسجد الاقصی، محمد محمد حسن شراب. البداية والنهاية، ۱۲/۲۷۲ دار احیاء التراث العربی
۲- البداية والنهاية: ۱۲/۳۵۰-۳۴۴
۳- الکامل، ابن اثیر، ۱۱/۴۰۳، ۴۰۴-۴۷۰
۴- حطین روستایی عرب نشین در غرب شهر طبریه قرار دارد که یهودیان آنها در سال ۱۹۴۸ میلادی با خاک یکسان کردند و تپه‌ای در کنار آن قرار دارد که بنام «قرون حطین» معروف است، و بر همین تپه و اطراف آن جنگ حطین روی داد. و این در سال ۵۸۳ هجری قمری بود.

در سال ۱۱۹۰ میلادی در رود «سالف» که نام فعلی آن «جوق صو» می باشد غرق گردید.^(۳) و سرّ او از جهان اسلام کوتاه گردید.

سقوط عکا و صلح رمله

وقتی صلیبیان به عکا رسیدند اهالی عکا سوگند اداء کردند که تا پای جان بجنگند ولی بعد از دفاعی جانانه و شهادت ششصد نفر از قهرمانان شهر، این شهر در جمادی الاول ۵۸۷ هـ ق ۱۲ ژولای ۱۱۹۱ میلادی بدست صلیبیان افتاد.^(۴) سقوط عکا بزرگترین رویداد جنگهای صلیبی بود که بدنبال آن حیفاء، قیصریه، ارسوف، خضیره، عتلیت، یکی پس از دیگری سقوط کردند.

وقتی که صلیبیان موقعیت پیدا کردند و می توانستند راحت بر صلاح الدین در مذاکرات و گفتگوهای صلح فشار آورند و خواسته های خود را دیکته کنند از در صلح با ایشان در آمده و عاقبت منجر به انعقاد و صلح رمله شد. و مفاد این صلحنامه این بود که: نوار ساحلی از صور تا یافا در دست صلیبیان و اجازه گزاردن حج در بیت المقدس برای مسیحیان این معاهده صلح در تاریخ ۲۰ شعبان ۵۸۸ هـ ق مطابق با ۲ سپتامبر ۱۱۹۲ میلادی و بمدت سه سال و ۸ ماه روی داد.^(۵)

بالیان ابلین بعد از امضای صلحنامه به صلاح الدین چنین گفت: هیچ فردی در اسلام مثل شما عمل نکرده است، و هیچگاه از فرنگ اینقدر نیرو هلاک نشده است، آمار نفرات ما هنگام به ساحل رسیدن ششصد هزار نفر بود و از هر ده نفرشان یک نفر به وطن خود بازگشته، بعضی را شما کشتید و بعضی مردند و بعضی غرق شدند.^(۶)

درخشیدن گرفت، شدت تشنگی آنها را آزار می داد و زمین زیر پای اسبان آنان همگی پر از کاه خشک، و روز، روز شومی بر آنان بود، سلطان به گروه نفت پاشها دستور داد تا منطقه دشمن را با نفت آلوده سازند. سلاح و رگبار تیرها و نبرد قهرمانان بر صلیب پرستان یکبارگی از هر طرف روی آورده بود. بعد از آن سلطان صلاح الدین تکبیر زد و حمله ای صادقانه شروع شد؛ و خداوند سی هزار نفر از آنان را به درک واصل، و سی هزار نفر دیگر را به اسارت مسلمانان در آورد. و تمامی شاهان آنان بجز قومنس طرابلس در میان اسرا بودند. صلیب مقدس که مرصع به جواهر گرانبها و زیور آلات و لؤلؤ و طلائی ناب بود به غنیمت گرفته شد. و هر کدام از کشاورزان سی و اندی اسیر را با خود می برد. و بعضی در مقابل یک جفت دمپایی فروخته می شدند. و چنین پیروزی جز در عصر صحابه و تابعین، در عصر دیگری سابقه نداشت.^(۱) «فله الحمد حمداً كثيراً دائماً طیباً مبارکاً».

و صلاح الدین توانست به ۹۲ سال اشغال قدس توسط صلیبیان پایان دهد.^(۲)

حمله صلیبی سوم

چون اراضی شام از اهمیت فوق العاده اقتصادی و استراتژیکی مهمی برخوردار بودند بعید بنظر می آمد که به سادگی اروپا از آن دست بردار شود برای بار سوم اروپا به یک بسیج و فراخوان عمومی دست زد و محرک این جنگ «پاپ سلستین گریگوری سوم» جانشین «پاپ کلیمنت سوم» بود او مردم را تحریک کرد که لشکری جدید با توان رزمی بسیار بالا به اصطلاح خودش برای رهایی بیت المقدس از دست مسلمین گسیل دارند.

پادشاه انگلستان «ریچارد اول» - که لقب «قلب الاسد» دل شیر» را برای خود انتخاب نموده بود - برای مهم جلوه دادن این جنگ شخصاً حضور داشت و در پیشاپیش لشکر حرکت می کرد. از میان پادشاهان تنها او نبود که در این جنگ شرکت داشت بلکه «فیلیپ دوم اگوست» پادشاه فرانسه، «فردریک اول برباروسا» امپراطور مقدس رومی نیز همراه بودند.

اما فردریک بعد از شکست دادن سلاجقه روم در قونیه

۱- البداية و النهایة، ابن کثیر دمشقی ابوالفداء اسماعیل: ۱۲/۳۹۳-۳۹۲-۳۹۱-الکامل، ابن اثیر: ۱۱/۵۳۴-۵۳۶
۲- البداية و النهایة، ابن کثیر: ۱۲/۳۹۴ بیروت دار احیاء التراث العربی
۳- اطلس تاریخ الاسلام، حسن مؤنس، الحروب الصلیبية
۴- البداية و النهایة، ۱۲/۴۱۷-۴۱۹
۵- الکامل، ابن اثیر: ۱۲/۸۵ ولی در «البداية و النهایة» تاریخ این صلح را ۱۷ شعبان ذکر کرده است ۱۲/۴۲۶
۶- فن الحرب الاسلامی الحروب الصلیبية، بسم العسلی ۱۷۱/۴ چاپ ۱۹۸۸ م، دارالفکر، بیروت

پیش از این فیلیپ سوگند یاد کرده بود که تا راه ورود به بیت المقدس را باز نکنند از کارزار با مسلمانان دست نکشد او با این صلح از عهده سوگندش پیروز در آمد و به آن جامعه عمل پوشانید.

از طرفی دیگر ریچارد پیمان مودتی با سلطان صلاح الدین امضاء کرد او بندرهای جنوب عکا تا عسقلان، و قبرس را تصرف کرده بود، و تمام تلاشهای صلاح الدین بسبب رقابت شخصی بین امرای ایوبی و اختلاف کلمه آنان ناکام ماند و صلیبیان فارغ البال به اشغال شهرها و بلاد اسلامی پرداختند.

جنگ چهارم

اما پاپها به این صلح و پیمان مودت که پادشاهان انگلستان و فرانسه منعقد کرده بودند راضی نشدند؛ و ضرب المثلی است مشهور: «دندان آنان به گوش نشسته بود»، و حرص و چشم طمع آنان به بقیه ممالک دوخته شده بود به تحریک جدیدی دست یازیدند. «تیپو سوم کونت شامپانیا» و چند نفر از خبرگان مسیحی امثال «بونیفاس دی موتسرات بولد وین صاحب فلاندر»، که از اکابر آنان بودند در این تحریک جدید شرکت داشتند مسیر و مقصد اولیه این تحریک شهر «زارا» با پادشاهی شاه مجار بر ساحل «دلماستا» و بعد «قسطنطنیه» بود که این دو شهر را در دوازدهم آوریل ۱۲۰۴ میلادی اشغال کرده و آنجا دولت مسیحی تشکیل دادند.^(۱)

پنجمین جنگ صلیبی

محرک اصلی و برافروزنده این جنگ «پاپ اینوسنت سوم» بود، آغاز این جنگ در عهد او و خاتمه آن در عهد جانشین او «هونوریوس سوم» بود.^(۲)

در این مرحله از زمان، چون مصر و دمياط پایگاه مستحکمی بودند و به عنوان قلب نیروی جهان اسلام بشمار می رفتند، بنابر این ایشان از راه قبرص به مصر و دمياط حمله کرد، قصد واقعی و نهایی وی به جنگ آوردن بیت المقدس بود. اما تصرف آن کار آسانی نبود. او چنین نیت داشت اگر با یک حمله سنگین دمياط سقوط کند با مصریها بر سر آن به مذاکره نشسته در مقابل تحویل دمياط، بیت

المقدس را بما واگذار کنند. او برنامه خود را پیگیری کرد و دمياط را محاصره کرد. و محاصره ۱۷ ماه طول کشید، در این مدت صلیبیها با مشکلات فراوانی روبرو شدند و از آنطرف سلطان کامل ایوبی نیز بر خود ترسید و فکر کرد صحنه طوری شده که باید تن به صلح بدهد و عاقبت بیت المقدس را در مقابل پس گرفتن دمياط طی صلحی از دست دادند.

ولی در جبهه صلیبیها هم افرادی بودند که این نوع صلح را نپذیرفتند و امید رسیدن به قاهره و تسلط بر آن را داشتند. «کاردینال بیلاگوس دی البانو» از این افراد بود او حمله دمياط را پیگیری کرد و آماده حرکت به سوی قاهره شد چون لشکرش به نزدیکی «منصوره» رسید مصریها با یک تاکتیک و تدبیر وارد عمل شدند و تمام دهانههای قناتها و کانالهای آب را باز کردند و زمینهای منطقه که بر سر راه کاردینال قرار داشت، همه را آب فراگرفت و صلیبیها نتوانستند از آن عبور کنند. به ناچار با تحمل خسارات زیاد به دمياط برگشتند^(۳)، این نتیجه کار صلیبیان در حمله پنجم بدینجا خاتمه یافت.

ششمین جنگ گسترده صلیبیها

فعالیت صلیبیها متوقف مانده بود تا عاقبت امپراطور فردریک دوم در سال ۱۲۱۵ میلادی تحریک جدیدی را آغاز کرد، و برای تحریک و حس انتقام جویی از مسلمانان در اروپای مسیحی و شور و شوق دادن به آنان، علامت صلیب را با خود حمل می کرد.

اما در یک اقدام عملی پاپ، فردریک را از کلیسا طرد نمود در نتیجه، توطئه او نتیجه بخش واقع نشد و ناکام ماند چنانکه در چند سطر آینده توضیح داده می شود. ولی فردریک دست از تصمیمات خود نکشید و در تابستان ۱۲۲۸ میلادی راهی سواحل شام شد تا حمله خود را عملی نماید او تا عکا پیش رفت و به جای جنگ به مذاکره با «ملک کامل» شاه مصر و شام تن در داد، از طرفی دیگر ملک کامل

۱- الکامل، ابن اثیر: ۱۲/۱۹۰، حوادث سال ۶۰۰ هج

۲- فن الحرب الاسلامی، بسم العسلی ۱۸۵/۴، دارالفکر ط ۱۹۸۸م

۳- اطلس، تاریخ الاسلام، دکتر حسین مؤنس، فصل الحروب الصلیبیه - فن الحرب الاسلامی، بسم العسلی ۱۹۴/۴-۱۹۲

که برادرزاده اش ناصر امیر دمشق در جنگ بسر می برد^(۱) حاضر به امضاء معاهده‌ای بین خود و فردریک شد و در نتیجه این صلح بیت المقدس «بیت لحم، ناصره، صیدا و لود» به فردریک واگذار شد. ولی پاپ آنرا نپذیرفت و او چنین گفت: «لشکر صلیبیها به جنگ می رود نه برای صلح». پاپ که در رأس هرم قدرت دینی اروپا و مسیحیت قرار داشت، لشکری مهیا کرده و برای تصرف املاک و دارائی‌های فردریک در ایتالیا به آنجا فرستاد. وقتی این خبر به فردریک که در حال جنگ با مسلمانان بود رسید سریعاً به اروپا بازگشت این مسئله باعث ضعف روبه‌رشد غرب گردید. پاپ اعلام کرد که «فردریک» زندیق شده و او ملحد اعظم است.

از این فرصت طلایی که برای مسلمانان فراهم شده بود، ترکهای خوارزمی خوب از آن استفاده کرده و به ساماندهی لشکر مسلمانان همت گماردند و بیت المقدس را و تمام آنچه ملک کامل به عنوان صلح داده بود بار دیگر به آغوش پرفیض و برکت اسلام و مسلمانان باز گرداند.

حمله هفتم صلیبیان

گفتنی است محرک اصلی این حمله پادشاه فرانسه بود او که «لوئیس نهم» ملقب به «لوئیس پرهیزگار» بود در دسامبر ۱۲۴۴ میلادی با حمل صلیب با لشکر خود براه افتاد. او همانند «هونوریوس سوم» که در پنجمین حمله صلیبی از او ذکری به میان رفت به قصد حمله به دمياط و در نهایت معاوضه با بیت المقدس حرکت کرد. او شهر دمياط را در ژوئن ۱۲۴۹ میلادی به تصرف خود درآورد، سلطان ایوب تلاشهای زیادی برای مواجهه و مقابله با وی انجام داد ولی در عین حال حاضر به معاوضه دمياط با بیت المقدس نیز بود، جنگهای چریکی زیادی از جانب مصریها درگرفت و عاقبت صلیبیان عاجز گشتند.

در این اثنا ملک ایوب وفات کرد همسر او «شجره‌الدر» پسر خود را که «توران شاه» نام داشت و در عراق بود از آنجا فراخواند. لازم به ذکر است که پیش از رسیدن وی به جبهه جنگ، مصریها صلیبیان را شکست فاحشی داده بودند، و مهمتر از آن «لوئیس پرهیزگار» به اسارت آنان در آمده بود،

آری! عابد صلیب به ذلت در افتاد، او در دار ابن لقمان در منصوره زندانی شد. اما با پرداخت فدیة بزرگی آزاد شد و او را سوگند دادند که دیگر به جنگ مسلمانان برنگردد.^(۲)

احتضار حمله هفتم یا پایان کار صلیبیان

لوئیس پرهیزگار بعد از رهایی از قید اسارت به فلسطین رفت و در عکا فرود آمد، چهار سال تمام در آنجا ماند اما او دست از توطئه نکشید قصد تدارک نیرو و لشکر جدیدی داشت و با سلطان عزالدین ایبک مملوکی باب گفتگوی صلح را باز کرد، لوئیس در یک اقدام دیگر می خواست با حشاشین که با خلافت عباسی دشمن بودند، و همچنان با مونکوخان مغولی تماسی برقرار کند تا از درون بر مسلمانان ضربه وارد نماید؛ ولی او موفق به این کار نشد.

سرانجام در سال ۱۲۵۴ میلادی ناکام به فرانسه بازگشت. با این همه جنگ و کارزار صلیبیها دست خالی و با تلفات سنگینی در طول این سالیان متمادی و دراز و جنگهای فرسایشی، به لانه و آشیانه خود رسوا و خوار بازگشتند، و چیزی عایدشان نشد تا جایی که بر سر زبانهایشان چنین شایع شد که «خدا از این جنگها راضی نیست و آن را تأیید نمی‌کند»^(۳) بعد از این، کارزارها منجر به قیام دولت عثمانی شد. در یک اقدام بی سابقه غرب می خواست قدس را از سلطان عبدالحمید عثمانی بخرد ولی او در جواب گفت: «تلک ارض اشتروها بالدماء فلا تباع الابنفس الثمن». این سرزمینی است که با خون آنرا خریده‌اند فقط با همان ثمن فروخته می شود.

و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم

۱- الکامل، ابن اثیر: ۴۸۲/۱۲ بیروت

۲- اطلس، تاریخ الاسلام، دکتر حسین مؤنس، فصل فی الحروب الصلیبیة

۳- مرجع سابق. چاپ مصر